

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Розглянуто теоретичні засади збалансованості бюджетної системи України. Визначено причини виникнення горизонтального та вертикального дисбалансу та умови, що забезпечують збалансованість бюджетної системи.

Ключеві слова: бюджетна система, збалансованість бюджетної системи, бюджетне регулювання, фінансове вирівнювання, фінансовий дисбаланс.

Рассмотрены теоретические основы сбалансированности бюджетной системы Украины. Определены причины образования горизонтального и вертикального дисбаланса, условия обеспечения сбалансированности бюджетной системы.

Ключевые слова: бюджетная система, сбалансированность бюджетной системы, бюджетное регулирование, финансовое выравнивание, финансовый дисбаланс.

Considered theoretical foundations of the balance of the budgetary system of Ukraine. Defined reasons for the formation of horizontal and vertical imbalance, conditions for achieving a balanced budget system.

Key words: budget system, balance the budget system, budget control, financial equalization, fiscal imbalance.

Постановка проблеми Забезпечення збалансованості бюджетної системи, реальність планування розвитку економіки сприяє сталому соціально-економічному розвитку держави. Досягнення збалансованості бюджетної системи є гарантією фінансової стабільності держави. В цьому контексті управління доходами та видатками бюджету є важливою складовою бюджетного процесу і перш за все на стадії планування та його виконання, визначення фінансових можливостей держави. Пошук механізму й інструментарію забезпечення збалансованості бюджетної системи підтверджує необхідність розгляду її теоретичних засад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання балансування бюджетної системи в Україні в сучасних умовах висвітлено у працях вітчизняних вчених С.Буковинського, А.Буряченка, О.Василика, Ц.Огня, К.Павлюк, О.Піхоцької, Г.П'ятаченка, І.Запатриної, Б.Карпінського, О.Герасименко, О.Кириленко, В.Федосова, С.Юрія, І.Чугунова, М. Єрмошенко та інших. Проте незважаючи на доволі значну кількість публікацій з бюджетної тематики, яка з'явилася останнім часом в Україні, все ще залишаються недостатньо дослідженими питання теорії збалансування бюджетної системи.

Метою статті є узагальнення теоретичних підходів до збалансування бюджетів, розкриття сутності і змісту поняття «балансування бюджетів», «бюджетне регулювання», «фінансове вирівнювання» в контексті збалансування бюджетної системи.

Виклад основного матеріалу. Бюджет є ваговою складовою системи фінансового регулювання економіки, його збалансованість, стійкість, оптимальність є однією з основних умов економічного зростання. Аналіз наукових праць засвідчує, що існує три концепції збалансованості бюджету: 1) концепція щорічного балансування бюджету (щорічна рівновага доходів і видатків). Розгляд цієї концепції засвідчує, що збалансований бюджет несумісний з активним застосуванням фіскальної політики у

якості анти циклічного стабілізуючого інструмента, обмежується можливість бюджетно-податкового регулювання економіки, оскільки будь який свідомий вплив уряду на доходи чи видатки може призвести до порушення цього балансу. Крім того, щорічно збалансований бюджет усугубляє коливання ділового циклу. Наприклад, припустимо, що економіка характеризується затяжним безробіттям і падінням доходів. В цьому випадку податкові надходження автоматично зменшуються і для збалансування бюджету уряд має прийняти один з наступних заходів: підвищити ставки податків, зменшити державні видатки, або зробити і те і інше. Ці заходи мають обмежувальний, стримуючий характер, кожний з них скоріше подавляє, а не стимулює сукупний попит. Також слід зазначити, що щорічно збалансований бюджет сприяє посиленню інфляції.

2) концепція балансування в процесі економічного циклу (бюджет може балансуватися не щорічно, а в процесі економічного циклу). При цьому в періоди економічного підйому, коли збільшуються доходи держава за рахунок бюджетного профіциту формує бюджетний резерв. В періоди економічного спаду збільшуються державні витрати, може збільшитися дефіцит бюджету і на його покриття можуть бути використанні накопиченні бюджетні кошти. Основна проблема даної концепції у тому, що підйоми і спади в економічному циклі не однакові по рівню тривалості. Отже, завдання стабілізації порою вступають в протиріччя із завданням збалансованості бюджету у ході циклу.

3) концепція функціональних фінансів - головна мета фінансів держави –це забезпечення макроекономічної рівноваги в економіці, тому вважається необхідним підтримувати і стимулювати економічний ріст, збільшуючи для цієї мети державні видатки, не дивлячи на те, що це може призвести до дефіциту бюджету.

Збалансованість бюджету може бути досягнута різними методами. Збалансованість бюджету, складеного шляхом досягнення рівноваги прибутків і витрат, забезпечується автоматично. Збалансованість бюджету, складеного з перевищенням витрат над прибутками (тобто з дефіцитом), досягається шляхом використання джерел фінансування дефіциту. В цьому випадку збалансованість бюджету припускає рівність планованих витрат обсягу доходів і надходжень з джерелами фінансування дефіциту бюджету. Складання бюджету з профіцитом формально допустимо, проте воно є швидше виключенням, ніж правилом, оскільки має ряд негативних наслідків для розвитку економіки. В цьому випадку відбувається підвищення податкового навантаження на суб'єкти підприємництва, що призводить до вилучення з їх обороту грошових коштів і зниження ефективності функціонування економіки в цілому.

Підходи урядів різних держав до вибору методів збалансованості бюджетів розрізнялися на різних етапах історичного розвитку. До 30-х рр. XX ст. національні уряди будували свою фінансову політику виходячи з прагнення до досягнення щорічної рівноваги доходів і витрат. Це відповідало уявленню про відповідальний перед країною уряд, який без потреби не збільшує витрати, не підвищує податки і не накопичує борги.

Світова економічна криза 1929-1930 рр. змусила багатьох представників економічної науки переглянути погляди на обґрунтованість використання такого методу досягнення збалансованості бюджетів. Криза наочно показала, яку небезпеку для суспільства мають масові банкрутства підприємств, зростаюча армія безробітних і інші негативні наслідки обвального падіння виробництва і споживання. Антикризисні заходи стали невід'ємною частиною національної політики багатьох країн, що застосовували активне використання державних фінансів як інструмент регулювання економіки. У бюджетній сфері такій практиці відповідала політика циклічного балансування бюджету з виправданням його дефіциту, спрямованого на стимулювання економічного розвитку.

Представники кейнсіанської теорії обґрунтували відсутність необхідності досягнення щорічної рівноваги доходів і витрат бюджету і заклали фундаментальні основи використання державних коштів, податків, бюджетного дефіциту і державних запозичень для оптимізації умов розвитку на різних фазах економічного циклу. При цьому була доведена необхідність досягнення рівноваги доходів і витрат бюджету у рамках усього циклу економічного розвитку, а не на окремих його фазах.

З 80-х р. XX ст. на основі теорії "економіки пропозиції" (кейнсіанство ж концентрувало увагу на регулюванні попиту) формуються нові погляди на проблему використання державних фінансів для стимулювання економічного зростання. З'являються і починають застосовуватися на практиці теорії "компенсуючого бюджету", "функціональних фінансів" і тому подібне. При деякій відмінності в підходах до тактики використання окремих фінансових інструментів, у відношенні до бюджетного дефіциту, загальним для цих теорій є визнання неов'язковості щорічного досягнення рівноваги між витратами і доходами бюджету, активне використання державних витрат і податкової політики для постійної підтримки в країні сприятливої макроекономічної ситуації. Розрив між бюджетними доходами і зростаючими витратами покривається надходженнями від державних запозичень.

Нині уряди економічно розвинених країн узяли на озброєння рекомендації сучасних теорій використання державних фінансів для цілей регулювання економіки. У цих умовах бюджетний дефіцит і супутній йому державний борг розглядаються не як "зло" економіки, а як гнучкі і ефективні інструменти державної політики. Проте їх використання має певні рамки. Економічна наука встановила (а практика це підтверджує), що граничним рівнем бюджетного дефіциту є 3% ВВП. Максимальною межею державної заборгованості в Європейському союзі, наприклад, вважається 60% ВВП.

У Бюджетному кодексі України серед одинадцяти принципів побудови бюджетної системи визначено принцип збалансованості - повноваження на здійснення витрат бюджету повинні відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період.

Балансування бюджету є найбільш відповідальним етапом формування бюджетів усіх рівнів. Сьогодні на законодавчому рівні не існує визначення «балансування бюджетів», науковці і практики висувають різні концептуальні визначення балансування бюджету. Так Б.А.Карпінський та О.В.Герасименко, пропонують наступне визначення збалансованості фінансової системи як держави, так і окремого регіону. Збалансованість фінансової системи - це досягнення постійної рівноваги між доходами й видатками в територіальному розрізі, виходячи з попередньо сформованого бюджету; • збалансованість фінансової системи регіону (області) - це цілеспрямоване формування та реалізація заходів фінансової регіональної політики щодо забезпечення відповідності між реальним наповненням регіональних (місцевих) бюджетів і витратами на життєзабезпечення розвитку території; • збалансованість фінансової системи держави - це оптимальне поєднання регулювальних важелів впливу держави на забезпечення виконання програмних фінансових надходжень до державного бюджету й дотримання видаткової частини у межах, що не перевищують припустимих [1].

Спроби пошуку шляхів балансування фінансової системи робилися як на загальнодержавному так і на регіональному рівні. На загальнодержавному рівні з метою балансування фінансової системи пропонувалося затвердження і виконання зрівноваженого бюджету держави, але, як правило, на практиці це було неможливо. На регіональному рівні внаслідок значних відмінностей у розвитку фінансової системи кожного окремо взятого регіону держава збалансовувала регіональні фінансові системи за допомогою міжбюджетних розрахунків - надання дотацій і субвенцій.

Сьогодні з метою балансування місцевих бюджетів на регіональному рівні впроваджено застосування системи міжбюджетних розрахунків. Подібний метод далеко не розв'язує всіх проблем, а подекуди навіть і загострює їх, оскільки відсутня зацікавленість місцевих органів влади у збільшенні надходжень до власних бюджетів, вони не мають відповідних бюджетних стимулів для пошуку шляхів та джерел додаткової акумуляції коштів, які мали б використовуватись у процесі побудови бюджетної системи. Аналіз праць теоретиків і практиків фінансової науки дозволяє зробити висновок, що коли йдеться про регулювання міжбюджетних відносин, загальновживаним є термін «бюджетне регулювання».

Кириленко О.П. розглядає його як «надання коштів з Державного бюджету України до республіканського бюджету Автономної Республіки Крим, бюджетів областей, міст Києва і Севастополя з метою збалансування доходів і видатків кожного бюджету» [2]. Але в даному випадку не визначено всю сукупність учасників міжбюджетних відносин, зокрема на рівні бюджетів місцевого самоврядування.

На думку інших авторів це - «система передачі частини коштів вищих бюджетів для збалансування нижчих бюджетів» [3]. Але слід зауважити, що автори в цьому визначенні зосереджують увагу лише на вертикалі бюджетних взаємовідносин. Заслугує на увагу визначення поняття бюджетного регулювання яке пропонує В.І. Кравченко: «Бюджетне регулювання - процес збалансування (вирівнювання) доходів і витрат бюджетів різних рівнів, що входять до бюджетної системи по вертикалі і по горизонталі» [4].

На думку А.Мяковського та І.Чугунова «бюджетне регулювання впливає як одночасно, так і з лагами у часі на темпи соціально-економічного розвитку, а також на стійкість і збалансованість бюджетної системи. Основним завданням фінансового, у тому числі бюджетного регулювання, є забезпечення виконання завдань соціально-економічного розвитку держави й адміністративно-територіальних одиниць, однак при цьому важлива підтримка передусім запасу стійкості бюджетної системи» [5].

Впровадження бюджетного регулювання на думку Н.А.Бак, зумовлено потребою в стабілізації рівня надання суспільних благ через збалансування доходів і видатків бюджетів усіх рівнів, вирівнювання їх фінансових можливостей по вертикалі і горизонталі з проекцією на впорядкування й досягнення чіткої, узгодженої роботи всіх ланок бюджетної системи, раціональної організації зв'язків між ними [6]. Поділяючи цю думку розглянемо причини виникнення та охарактеризуємо сутність вертикального та горизонтального дисбалансу, До причин виникнення дисбалансу бюджетів в Україні слід віднести:

По-перше, існуюча невідповідність витратних (бюджетних) зобов'язань органів місцевої влади, що пов'язана із здійсненням переданих їм повноважень, джерелам їх фінансування, що призводить до необхідності використання міжбюджетних трансфертів для перерозподілу фінансових ресурсів. Така ситуація не сприяє мотивації органів влади до нарощування власного бюджетного потенціалу. Метою подальшого розвитку бюджетної системи має стати забезпечення місцевих органів необхідними умовами та стимулами, які б сприяли розвитку бюджетного потенціалу території, зменшенню залежності від міжбюджетних трансфертів з державного бюджету і росту самодостатності.

По-друге, це значна диференціація в рівні соціально-економічного розвитку і бюджетній забезпеченості регіонів. Існує достатньо значний розрив між регіонами у можливостях фінансування своїх витратних зобов'язань, що призводить до необхідності перерозподілу доходів для вирівнювання рівня бюджетної забезпеченості, а це в свою чергу зменшує зацікавленість районів-донорів в подальшому розвитку свого бюджетного потенціалу.

По-третє, це відсутність дієвої системи контролю якості управління державними фінансами, контролю за ефективністю використання трансфертів, що надаються з державного бюджету.

Вертикальний фінансовий дисбаланс - це «невідповідність між обсягами фінансових ресурсів того чи іншого рівня влади і обсягами завдань та обов'язків, які на нього покладаються» [7]. Вертикальний фінансовий дисбаланс виникає за умови недостатності фінансових ресурсів певного рівня влади для забезпечення громадських і державних послуг у межах його завдань.

Горизонтальний фінансовий дисбаланс - це «невідповідність між обсягами фінансових ресурсів територіальних одиниць, що мають однакові обсяги покладених на них завдань» [7]. Горизонтальний фінансовий дисбаланс виникає за умови, коли: одна або кілька територій того ж рівня не мають достатніх фінансових ресурсів для надання державних і громадських послуг в обсягах, що надаються іншими територіями відповідно до певних стандартів.

Горизонтальні фінансові дисбаланси держава має долати в рамках політики фінансового вирівнювання. Термін «фінансове вирівнювання» запозичене в Україні з практики регулювання бюджетних відносин зарубіжних країн [8]. За кордоном фінансовим вирівнюванням вважається система інструментів і заходів, за допомогою якої усуваються фінансові дисбаланси шляхом перерозподілу фінансових ресурсів по вертикалі бюджетної системи і по горизонталі між адміністративно-територіальними одиницями. При цьому метою фінансового вирівнювання є досягнення ситуації, коли обсяг місцевих податків відтворює лише результат власного вибору громади, але жодним чином не позначається на рівні наданих місцевою владою послуг, на ефективності використання ресурсів чи на економічному результаті діяльності місцевої влади.

У процесі фінансового вирівнювання здійснюються заходи з перерозподілу фінансових ресурсів між територіями, які різняться за рівнем свого економічного і соціального розвитку.

Потреба запровадження фінансового вирівнювання в Україні зумовлена низкою об'єктивних причин.

- Нерівномірністю територіального розміщення продуктивних сил, що зумовлює диференціювання податкової бази регіонів та територій України. - Значною диференціацією обсягів витрат у сфері надання державних і громадських послуг та цін на ці послуги.

- Поглибленням розриву у рівнях та якості життя населення в окремих регіонах України, у міській і сільській місцевостях. Так, наприклад, у 2011 році середній рівень доходів на одну особу наявного населення коливався від 993 грн. у Тернопільській області до 2538 грн у Дніпропетровській області, та 3805 грн у м. Києві. Середній рівень видатків на одну особу населення коливався від 3426 грн у Луганській області до 5144 грн. у м. Києві. Середньомісячна заробітна плата у розрахунку на одного штатного працівника у 2011 році склала по Україні 2633 грн, менш чим 2000 грн – у Волинській, Тернопільській, Херсонській, Чернівецькій областях.

- Потребами передачі від центральної влади на місцевий рівень значної частини видатків, що більш ефективно здійснюватимуться на місцевому рівні. Зокрема це видатки з фінансування освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту тощо.

- Потребами надання соціальних послуг, які фінансуються з бюджету однієї адміністративно-територіальної одиниці, а користуються ними жителі інших територіальних одиниць, але їхні владні органи при цьому не несуть ніяких витрат.

Збалансованість можна розглядати як в короткостроковій перспективі (1 рік), так в середньостроковій (3-5 років) і довгостроковій перспективі. Забезпечення збалансованості бюджетної системи в довгостроковому періоді назване в числі

основних завдань бюджетної політики уряду. Законодавче встановлення обмежень для затвердження бюджетів з дефіцитом є одним з ключових і загальновизнаних в міжнародній практиці принципів відповідального управління державними фінансами. Відсутність таких обмежень (умов) знижує стійкість бюджетної системи, довіру до бюджетної політики, що проводиться, і її передбачуваність.

Збалансованість бюджету має здійснюватися не за принципом «витрати по доходах», а від провідної ролі витрат по відношенню до доходів: слід не скорочувати витрати, особливо на соціально значимі галузі, а знаходити додаткові доходи на основі легалізації тіньового сектора, підвищення власних доходів, оптимізації державної фінансової допомоги регіонам.

Відносно дефіциту бюджету, обчисленого як відношення суми дефіциту до суми витрат, важливим питанням є визначення максимально допустимого значення. Відмітимо, що в законодавстві низки країн помірний дефіцит допускається, оскільки він має і позитивне значення - дозволяє дещо збільшити витрати суб'єкта, мобілізувати для їх покриття тимчасово вільні фінансові ресурси, стимулювати замовлення на виконання послуг і робіт для бюджетних установ, створити нові робочі місця за рахунок бюджетних коштів і, отже, активізувати попит і пропозицію. Країни Європейського Союзу в 1997 р. за ініціативою Німеччини уклали пакт про фінансову стабільність, обмежуючий дефіцит нормативом 3% ВВП. При цьому інфляція у будь-якій країні валютного союзу не має бути вища за рівень, що склався в трьох найбільш стабільних країнах (як правило, 2,0-3,5% в рік. Дефіцит державного бюджет України у 2011 році порівняно з 2010 роком зменшився на 40,7 млрд грн, або у 2,6 рази, а порівняно з 2008 роком – на 33,5%, що свідчить про стабілізацію фінансового положення економіки держави.

Діюча система формування доходів місцевих бюджетів України характеризується зростанням обсягів міжбюджетних трансфертів, що обмежує фінансові можливості місцевих органів влади та стримує трансформацію взаємовідносин центру та регіонів в умовах надання самостійності у вирішенні питань розвитку відповідних територій. Як засвідчують дослідження, загальний обсяг трансфертів має стійку тенденцію до збільшення, за 2011р. порівняно з 2010р. вони збільшилися на 17,5 млрд грн, що суперечить вимогам Концепції реформування місцевих бюджетів схваленої розпорядженням Кабінету міністрів України, основним завданням якої є підвищення самодостатності місцевих бюджетів.

Аналіз взаємовідносин державного та місцевих бюджетів України свідчить, що діюча система міжбюджетного регулювання доходів місцевих бюджетів не сприяє зацікавленості органів місцевого самоврядування в нарощуванні власної доходної бази, про що свідчить суттєве перевищення темпів зростання обсягів трансфертів вирівнювання, які передаються місцевим бюджетам над темпами зростання самостійно залучених ними доходів. Так, дотації вирівнювання у 2011 році з Державного бюджету місцевим бюджетам перераховано у сумі 43629,9 млн грн, субвенції та додаткові дотації з Державного бюджету місцевим бюджетам профінансовано у сумі 51639,3 млн грн.

Проведений аналіз виявив недоліки механізму фінансового забезпечення функцій органів місцевого самоврядування: формування доходної частини місцевих бюджетів здійснюється здебільшого за рахунок загальнодержавних податків та зборів і трансфертних платежів; низька відносна частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів; відсутність дієвих стимулів у органів місцевого самоврядування щодо наповнення доходної частини бюджету та нарощування її економічної бази без загрози втрати значної частки додаткових доходів.

Збалансована бюджетна система повинна мати пропорційне зростання доходів і витрат, звідси має сенс розрахунок середньорічного співвідношення темпів зростання доходів і витрат за період, по якому виявляються тенденції. Чим ближче значення до 1, тим стійкіше бюджетна система.

Забезпечення довгострокової збалансованості і стійкості бюджетної системи є необхідною умовою досягнення мети і вирішення завдань бюджетної політики держави. Проведення передбачуваної і відповідальної бюджетної політики є найважливішою передумовою для забезпечення макроекономічної стабільності, яка визначає базові умови для стійкого економічного зростання, створення сприятливого інвестиційного клімату, визначає досягнення мети стратегії соціально економічного розвитку країни - зростання рівня і якості життя населення.

Погіршення умов функціонування економіки внаслідок макроекономічної нестабільності неминуче призводить до уповільнення зростання чи, до зниження доходів бюджетів усіх рівнів, тобто до скорочення можливостей не лише для досягнення заявлених довгострокових стратегічних цілей, але і для виконання взятих бюджетних зобов'язань перед громадянами.

Таким чином, для підвищення ефективності діяльності органів влади і управління в цілому і у сфері бюджетної політики у тому числі потрібне встановлення і дотримання чітко сформульованих принципів відповідальної бюджетної політики, до яких, зокрема, відносяться: реалістичність і надійність економічних прогнозів і передумов покладених в основу бюджетного планування; формування бюджетів з урахуванням довгострокового прогнозу основних параметрів бюджетної системи; обмеження бюджетного дефіциту, державного боргу; стабільність, передбачуваність і нейтральність податкової політики; неприпустимість ув'язки обсягів витрат бюджетів з визначеними доходними джерелами; планування бюджетних асигнувань виходячи з прийняття нових витратних зобов'язань за наявності чіткої оцінки необхідних для їх виконання бюджетних асигнувань; дотримання встановлених бюджетних обмежень при прийнятті нових витратних зобов'язань, у тому числі за умови і в межах реструктуризації (скороченні) раніше взятих зобов'язань (у випадку необхідності); систематичний аналіз і оцінка ризиків для бюджетної системи, в тому числі тих, що виникають внаслідок середньо - і довгострокових демографічних тенденцій, зміни зовнішньоекономічних умов, прийняття умовних зобов'язань; створення і підтримка необхідних фінансових резервів.

При цьому на місцевому рівні мають бути створені необхідні для стабільності місцевих бюджетів передумови, передусім шляхом стабілізації доходної бази місцевих бюджетів, а також створення стійких стимулів для відповідних органів державної влади і місцевого самоврядування по її нарощуванню

Отже, під балансуванням бюджетної системи слід розуміти процес фінансового вирівнювання бюджетів усіх рівнів шляхом усунення невідповідності між обсягами фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування і обсягами завдань та обов'язків, які на них покладаються (вертикальних фінансових дисбалансів), а також невідповідності між обсягами фінансових ресурсів територіальних одиниць, які мають однакові обсяги завдань (горизонтальних фінансових дисбалансів) з метою формування достатніх фінансових ресурсів для надання державних і громадських послуг в обсягах, що надаються територіальними одиницями відповідно до певних стандартів. Збалансованість бюджету має забезпечуватися на кожному рівні управління зусиллями і професійною майстерністю працівників відповідного органу влади.

Висновки. Підводячи підсумки слід зазначити, що до фундаментальних умов, що забезпечують збалансованість і надійність бюджетної системи держави і досягнення компромісу численних і суперечливих інтересів країни в цілому і складових її регіонів відносяться:

- законодавчо оформлене розмежування витратних повноважень і функцій між ланками бюджетної системи;

- закріплення прибуткових джерел за бюджетними рівнями і надання відповідних прав в області оподаткування, забезпечуючи здійснення витратних функцій;

- наявність ефективної системи трансфертів, спрямованої на вирівнювання вертикальної і (чи) горизонтальної незбалансованості.

В якості додаткових заходів щодо підвищення збалансованості витратних повноважень і джерел їх фінансування, а також забезпечення стійкості бюджетів усіх рівнів слід продовжити роботу по визначенню реального бюджетного потенціалу окремих територій і розвитку їх виробничих можливостей; надати місцевим органам влади більш широких повноважень, у тому числі в частині визначення місцевих податків та зборів; провести адаптацію бюджетних видатків к більш низькому рівню доходів і подальше підвищення ефективності видатків; створення певних резервів для покриття непередбаченого дефіциту бюджету.

Література

1. Б. Карпінський. Основи збалансованості фінансової системи держави / Б. Карпінський, О. Герасименко // *Фінанси України*. - 2003. - № 1. - С.77-81.
2. Кириленко О.П. *Фінанси: Навчальний посібник*. / О.П. Кириленко – 2-ге вид., перероб. і доп. – Тернопіль : Економічна думка, 1998. - 296 с.
3. *Державний бюджет України: Навчальний посібник*. / С.І. Юрій, Й.М. Бескид, І.В. Плішко та ін. – Тернопіль : ТОВ "УМДС". - 1998. - 274 с.
4. Кравченко В.І. *Фінанси місцевих органів влади України: основи теорії та практики*. / В.І. Кравченко - К. : НДФІ, 1997. - 460 с.
5. Мярковський А. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни. / А.Мярковський, І.Чугунов // *ВІСНИК КНТЕУ* - 2010. - №5. – С.3.
6. Бак Н.А. Міжбюджетні відносини як складова бюджетного регулювання / Н.А. Бак // *Фінанси України*. - 2002. - № 5. - С. 78-82.
7. Кравченко В.І. *Місцеві фінанси України: Навч. посібник*. / В.І. Кравченко – К. : Знання, 1999. - 487 с.
8. Зайчикова В.В. *Формула фінансового вирівнювання: досвід зарубіжних країн та можливості його використання в Україні* / Зайчикова В.В. // *Наукові праці НДФІ*. - 1999. - № 7. - С. 34-41.
9. Сидорець О.В. Деякі аспекти фінансового вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів / О.В. Сидорець // *Фінанси України*. - 2001. - № 9. - С. 105-110.